

**24 Haziran 2018
Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili
Genel Seçimi**

Bağımsız Seçim İzleme Platformu

*30.04.2018 - 20.06.2018 sürecini
kapsayan*

Ara Raporu

**Eşit Haklar için İzleme Derneği
Association for Monitoring Equal Rights**

Bağımsız Seçim İzleme Platformu

Farklı alanlarda çalışan yerel STÖ'lerden oluşan Bağımsız Seçim İzleme Platformu, 2011 Haziran Genel Seçimlerden itibaren Türkiye'de gerçekleştirilen bütün seçimleri izlemiş ve raporlamıştır. Platform, önceki seçimlerde olduğu gibi seçme ve seçilme hakkına ilişkin uluslararası standartlar çerçevesinde geliştirilmiş olan izleme ve değerlendirme çerçevesini kullanarak 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimi'ni de izleyecektir. İzleme çalışmaları, seçme/seçilme hakkına dezavantajlı gruplar (engelliler, okuma yazma bilmeyenler, Türkçe bilmeyenler, sığınma evlerindeki kadınlar, LGBTİ'ler, mevsimlik işçiler ve etnik kökeni ve inancı farklı gruplar) tarafından özgürce kullanılıp kullanılmadığına bakma amacıyla, tüm seçim sürecinin uluslararası standartlara uygunluğunu saptamak ve seçimlerin ulusal mevzuata uygunluğunu belirlemek için seçimi izlemeyi ve raporlamayı hedefler. Seçim izleme uzun bir sürece yayılmıştır; bu süreç seçmen kayıtlarının oluşturulması, aday kayıtları, seçim kampanyası süreci, seçmen eğitimi ve farkındalık çalışmalarını, seçim günü ve seçim sonrası itiraz süreçlerini kapsar. Bağımsız Seçim İzleme Platformu medya izlemesi yaparak, seçim kampanya faaliyetlerine yönelik engelleme ve saldırı verilerini toplar; seçimin adil ve güvenli koşullarda yapılmasına engel oluşturabilecek hukuki zeminin analizini yaparak yasaları, KHK'ları ve Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kararlarını analiz eder. Bu ara rapor, yukarıda bahsi geçen izleme faaliyetlerinden elde ettiğimiz veriler ışığında oluşturulmuştur.

Seçim Ortamı

Türkiye'de, başarısız olan darbe girişimini takiben 21 Temmuz 2016'da ülke genelinde Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edildi. OHAL, 18 Nisan 2018 tarihinde 7. kez 3 ay süreyle uzatıldı. OHAL kapsamında 31 Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarıldı. İlk KHK 23 Temmuz 2016'da, sonuncusu ise 12 Ocak 2018'de yayınlandı.¹ Avrupa Birliği'nin 18 Nisan 2018'de açıkladığı İlerleme Raporu verilerine göre; OHAL'in ilanından beri 150 bin kişi gözaltına alındı, 78 bin kişi tutuklandı ve 110 bin kamu görevlisi işten çıkarıldı.² İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) raporuna göre OHAL süresince "terörle mücadele" kapsamında 17 Ekim 2016 ve 20 Mart 2018 tarihleri arasında yürütülen operasyonlar sonucu 79.301 kişi gözaltına alındı.³ Bianet'in Medya Gözlem Raporuna da yer veren İHOP, 2017'de 520 gazeteci, köşe yazarı, muhabir ve medya temsilcisinin Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) uyarınca yargılandığını ifade etti. İHOP raporda ayrıca; Şubat 2018'den, raporun yayımlandığı tarih olan 17 Nisan 2018'e kadar 128 gazetecinin tutuklu olduğuna da yer verdi.⁴

OHAL süreci, valiliklere belirli yerlerde yerleşimin yasaklanması, belirli yerlere giriş-çıkışın sınırlandırılması, sokağa çıkma yasakları ilanı, bazı yerleşim yerlerinin boşaltılması, öğrenime ara

¹ HaberTürk, "İşte OHAL Döneminde Çıkarılan KHK'lar...", <http://www.haberturk.com/tv/gundem/haber/2022037-iste-ohal-doneminde-cikarilan-khk-lar>, 19.06.2018.

² BBC Türkçe, "AB İlerleme Raporu: Türkiye üyelikten Hızla Uzaklaşıyor, Gecikmeksizin OHAL'i Kaldırmalı", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43795058>, 18.04.2018.

³ EuroNews, "Uzatılması Gündemde Olan OHAL'in 20 Aylık Bilançosu", <http://tr.euronews.com/2018/04/17/uzat-lmas-gundemde-olan-ohal-in-20-ayl-k-bilancosu>, 17.04.2018.

⁴ EuroNews, "Uzatılması Gündemde Olan OHAL'in 20 Aylık Bilançosu", <http://tr.euronews.com/2018/04/17/uzat-lmas-gundemde-olan-ohal-in-20-ayl-k-bilancosu>, 17.04.2018.

verilmesi, haberleşme araç ve gereçlerine geçici olarak el koyulması ve kentlerde toplantı ve gösteri hakkı kapsamındaki etkinliklerin yasaklanması yetkileri tanımıştır.⁵

Türkiye’de OHAL dönemlerinde seçim yapılmasını engelleyen herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak OHAL nedeniyle kapatılan basın kuruluşları, sivil toplum örgütleri, KHK ihraçları, gerekçelendirilmeden yapılan tutuklama ve gözaltılar, valilik yasakları, parti ve adayların medyadaki eşitsiz görünürlükleri, kamu kaynaklarının usulsüz kullanımı ve hak ihlallerine yol açan YSK kararları adaletsiz bir seçim süreci yaşanmasına ve seçim kampanya etkinliklerinin özgürce yürütülmesine engel olmaktadır. İnsan haklarına ve hukuka aykırı gelişmelerin yaşandığı bu siyasal ortamda siyasi parti ve adayların kampanya faaliyetleri, güvenlik güçleri yanında diğer kamu görevlileri tarafından engellenmeler ya da sivil grupların engelleme ve saldırılarına maruz kalmaktadır.

Seçimleri Etkileyen Yasal Çerçevde Değişiklikler

298 sayılı kanunun 149/a maddesi, 09.02.2017 tarihli 687 sayılı KHK ile yürürlükten kaldırılarak YSK’nın özel radyo ve televizyon yayınları üzerindeki seçim yasaklarına ilişkin denetim yetkisi kaldırıldı.

16 Nisan 2017 tarihinde yapılan Anayasa Değişikliği Halk Oylaması ile milletvekili seçilme yaşı 25’ten 18’e düşürüldü ve 550 olan milletvekili sayısı 600’e çıkarıldı. Yine Anayasa’nın 114. maddesi yürürlükten kaldırılarak seçim sonuna kadar görev yapmak üzere adalet, içişleri ve ulaştırma bakanlarının bağımsız kişilerden atanması uygulamasına son verildi.

16 Nisan Referandumu ile Anayasa’nın 67. maddesindeki “*Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.*” hükmünün ilk seçimde uygulanmaması da kabul edildi.

30.11.2017 tarihinde Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun kabul edildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununa değişiklikler getiren 7102 sayılı yasa 13.03.2018 tarihinde kabul etti. “İttifak yasası” adıyla anılan yasa siyasi partilerin seçimlere blok olarak katılmasına olanak vermektedir. Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 12/A maddesi buna uygun olarak “seçim ittifakı” tanımını yapacak şekilde değiştirilmiştir. Meclisten erken seçim çağrısı gelmediği takdirde gelecek genel seçimin Kasım 2019, yerel seçimlerin ise Mart 2019’da gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

7102 sayılı yasa 26 maddeden oluşmaktadır, bu raporda tartışılmalı maddeler incelenecektir.

298 sayılı yasanın 5. maddesi sandık bölgeleri ile ilgilidir. Bu madde 7102 sayılı yasanın 1. maddesi ile değişikliğe uğramıştır. Değişiklik ile “Aynı binada oturan seçmenler, hane bütünlüklerinin korunması ve aynı seçim bölgesinde kalmaları şartıyla, farklı sandık bölgelerine kaydedilebilir.” Bu değişiklik ile seçmenlerin kendileriyle aynı binada kayıtlı olan seçmenleri kontrol etme ve usulsüz kayıtları tespit edebilmeleri güçleşmektedir.

---

⁵ BBC Türkçe, “AB İlerleme Raporu: Türkiye üyelikten Hızla Uzaklaşıyor, Gecikmeksizin OHAL’i Kaldırmalı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43795058>, 18.04.2018.

298 sayılı yasanın 14. maddesi YSK'nın görev ve yetkilerini tanımlamaktadır. 7102 sayılı yasanın 2. maddesi ile yapılan değişiklikle vali veya il seçim kurulu başkanına, seçim güvenliği gerekçesiyle oy sandıklarının birleştirilmesini teklif etme yetkisi verilmiştir.

Her ne kadar bu yetki seçim güvenliği gerekçesine bağlanmış olsa da güvenliğe ilişkin kriterler belirlenmemiş, sandık birleştirme için mesafe sınırı konmamış, seçmenlerin birleştirilen sandıklara erişimi ile ilgili kamu yükümlülükleri belirlenememiştir. Yasa bu yetkinin keyfi kullanımını riskine karşı hiçbir yaptırım da öngörmemektedir.

Türkiye'de valiler İçişleri Bakanlığı tarafından atanmaktadır. Valilere oy sandıkları ile ilgili verilen yetki seçimlerin adillğini negatif olarak etkileyebilir. Oy sandıklarının yerinin değiştirilmesi sandıklara erişimde sorunlara neden olabilir. Aynı zamanda bu uygulama seçmenlerin fiziksel güvenliği yanında psikolojik baskı altında bırakılmalarına da yol açabilir.

14. maddede yapılan bir diğer değişiklik ise engeli veya hastalığı nedeniyle yatağa bağımlı seçmenler için seyyar sandık kurulunun kurulmasıdır. Söz konusu değişiklik pozitifdir.

298 sayılı yasanın 22. maddesi sandık kurulu başkanlarının belirlenmesi ile ilgilidir. Değişiklik yapılmadan önce sandık kurulu başkanları siyasi parti üyeleri ve kamu görevlileri arasından kura çekilerek belirlenirken değişiklik sonrasında sandık kurulu başkanlarının sadece kamu görevlileri arasından seçilebileceği hükmü getirilmiştir.

Bu değişiklik ile siyasi partiler sandık kurulları üzerinde kısıtlanmış bir denetime sahip olabilecekler ve seçimlerin tarafsızlığı tartışmalı hale gelmesine yol açacaktır.

298 sayılı yasanın 81. maddesinde sandık çevresi, oy sandığının konulduğu ve sandık kurulunun görev yaptığı oda şeklinde tanımlanırken, 82. madde sandık çevresinde düzenin sağlanması ile ilgilidir. Değişiklik yapılmadan önce sandık çevresine güvenlik güçleri çağırma yetkisi sandık kurulu başkanında iken maddede yapılan değişiklik seçmenlere de ihtiyaç halinde kolluk güçlerini sandık çevresine çağırma yetkisi verilmiştir.

Madde değişikliğinde seçmenin ihbarından ve cebir, şiddet ve tehdit yoluyla sandık başı düzenin bozmaya kalkışmaktan söz edilmektedir. Sandık başında düzenin sağlanması ve bozma teşebbüsünde güvenlik güçleri çağırma yetkisinin sandık kurulu başkanının yanı sıra seçmenlere de verilmesi yetki karmaşasına yol açacaktır. Seçmen ihbarının varlığını denetlemek ise mümkün değildir. Bu hakkın kötüye kullanımı ile ilgili herhangi bir müeyyide öngörülmemiştir. Değişiklik aynı zamanda sandık kurulları üzerinde de baskı kurma aracı olarak kullanılması riski taşımaktadır.

298 sayılı yasanın 98. maddesi oy zarflarının sayımı, 101. maddesi ise geçerli olmayan oy pusulaları ile ilgilidir. Her iki maddede 7102 sayılı yasanın sırasıyla 9. ve 11. maddeleri ile getirilen değişiklikler ile oy pusulaları ve zarfların üzerinde sandık kurulu mührü bulunması zorunluluğu kaldırılmıştır. Bu iki değişiklik seçim güvenliğini ve oyların denetimini zayıflatmaktadır. Nisan 2017 referandumu sırasında YSK tarafından yasaya aykırı olmasına rağmen sandık kurulu mührünü taşımayan oy pusulaları geçerli sayılmıştır. Madde 9 ve 11 bu uygulamayı yasal hale getirmiştir. Değişiklik seçim güvenliğini azaltmaktadır.

2839 sayılı yasanın, seçim barajı ve hesaplanması ile ilgili olan 33. maddesi 7102 sayılı yasanın 20. maddesi ile değiştirilerek %10 barajı geçerli sayılıp, ittifak içinde yer alan partiler için fiilen kaldırılmıştır. %10 barajı ülkedeki farklı gruplar ve partiler tarafından yüksek olduğu gerekçesiyle her

zaman tepki almıştır; ancak bugüne kadar her parti için uygulanmıştır. Önümüzdeki seçimlerde ittifak içerisinde yer almayarak barajı geçemeyen bir parti, herhangi bir ittifak partisinden daha yüksek oranda oy almış olsa bile mecliste yer bulamayacaktır. Diğer bir deyişle, ittifaklar içinde yer alan partilere baraj uygulanmayacaktır.

2839 sayılı yasanın, bir seçim çevresinde siyasi partiler, ittifaklar ve bağımsız adayların elde edecekleri milletvekili sayısının hesabı ile ilgili olan 34. maddesi, 21. madde ile değişikliğe uğramış "İttifakın elde edeceği milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınır." şeklini almıştır.

YSK Kararlarının Analizi

Platformumuz, seçimlere ilişkin alınan YSK kararlarını seçme ve seçilme etkisi bakımından analiz etmektedir. Bunun yanı sıra, platform üyesi STÖ'ler dezavantajlı kişi ve grupların seçme hakkına erişimine engel oluşturabilecek çeşitli konularda dernek olarak veya başvuru bireyler adına YSK'ya başvurularda bulunmaktadır.

Platformumuz üyesi İnsan Hakları Derneği (İHD) ve ESHİD, Bağımsız Gözlemciler olarak 24 Haziran 2018 seçimini izlemek üzere akredite edilmeleri konusunda YSK'ya başvuru yapmış; YSK her iki başvuruyu da 07.05.2018 tarihinde reddetmiştir.

ESHİD, 298 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, "yatağa bağımlı engelli ve hasta seçmenlere tanınan seyyar sandık kurulu seçmen listelerine kayıt hakkı"nın YSK tarafından, sadece il ve ilçelerde yaşayan yatağa bağımlı seçmenlere tanınip; belde ve köylerde yaşayan seçmenlerin bu haktan mahrum bırakılmasının doğrudan ayrımcılık oluşturduğu gerekçesiyle YSK'ya başvuruda bulunmuştur. Yatağa bağımlı bütün engelli ve hasta seçmenlerin kayıt olabilmelerini sağlayacak yeni bir karar oluşturulması istemi, YSK tarafından reddedilmiştir. ESHİD'in YSK'nın bu kararına yaptığı itirazı da 11.05.2018 tarihinde reddedilmiştir.

Bunun yanı sıra, şiddet gören veya şiddet görme riski altındaki kadınların güvenli bir şekilde oy kullanmalarına ilişkin bir düzenleme bulunmaması, sığınma evinde yaşayan kadınları oy kullanma hakkından mahrum bırakmaktadır. Sığınma evlerinin adresinin gizli tutulması gerektiği ve bu kişilerin kendi adreslerinin güvenlik tehdidi oluşturması sebebiyle kişilerin oy kullanabilmesi için yeni bir yöntem oluşturulmalıdır. ESHİD, sığınma evinde kalan ve hakkında koruma kararı olan, oy kullanacağı adres kendisi için güvenlik riski oluşturduğu için oy kullanamayacağını belirten bir başvuru adına YSK'ya başvuruda bulunmuştur. YSK bu başvuruya henüz cevap vermemiştir.

Yine, seçmen kütüklerinin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olan yurttaşlar üzerinden oluşturulması evsiz ve çadırda yaşayan yurttaşlar bakımından seçme hakkını ortadan kaldırmakta ve ayrımcılık oluşturmaktadır. ESHİD bu ayrımcılığı ortadan kaldıracak bir önlem alınması istemiyle YSK'ya başvurmuş ve bu başvuru reddedilmiştir.

ESHİD'in başvurularının yanı sıra YSK, adil ve güvenli bir seçim ortamı yaratmak için çeşitli konularda yapılan diğer başvuruları da reddetmiştir. Bunlardan biri; iki RTÜK üyesinin TRT'nin siyasi parti ve adaylara eşit fırsat tanımamasına ilişkin YSK'ya yaptığı başvurudur. Bu başvuruya 09.06.2018 tarihinde YSK tarafından, "Eşit yararlanmaya aykırı hareketler, 687 sayılı KHK 10'uncu maddesinin yürürlüğe girmesiyle müeyyidesiz bırakılmıştır. Müeyyidesiz olan bir durumla ilgili kurulumuz cezai işlem yapamaz" yanıtı gelmiştir.

YSK, 24 Haziran seçimleri için Engelsiz Erişim Derneği ve Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı'nın hazırladığı şablonu, isteyen görme engellilerin kullanılmasına izin vermiş; ancak başvuruların her sandıkta şablonun bulundurulması istemini, maliyeti gerekçe göstererek 31.05.2018 tarihinde reddetmiştir.

Seçim koşullarının iyileştirilmesi ve eşit haklara erişim yolundaki engellerin giderilmesi adına yapılan başvuruları reddeden YSK'nın, seçim güvenliğini tehlikeye sokan bir diğer kararı ise 19 ilde sandık taşıma kararı olmuştur.⁶ Tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde olan 170 bine yakın seçmenin kayıtlı olduğu sandıklar başka bölgelere taşınmıştır. Bu karar muhalefet partileri tarafından "söz konusu bölgelerdeki seçmeni sandığa gitmekten caydırabilecek bir karar" olarak değerlendirilmiştir.⁷ Mardin Milletvekili Mithat Sancar ve HDP YSK Temsilcisi Mehmet Tiryaki, sandık taşıma taleplerine karşı YSK'ya itirazda bulunmuş ancak itirazları kabul edilmemiştir. Raporda ayrı bir başlık altında, YSK'nın sandık taşıma kararlarına daha detaylı olarak değinilecektir.

Seçim kanunlarında yapılan muğlaklık ve çelişkiler barındıran değişiklikler ve YSK tarafından alınan bu kararlar demokratik ve adil seçim kriterlerine aykırıdır ve seçme ve seçilme hakkını ortadan kaldıracak sonuçlara yol açmaktadır.

Bu gergin siyasi ortamın sonuçlarını ve bu ortamı besleyen şiddet eğilimlerini, siyasi parti ve adayların seçim kampanya faaliyetlerine yönelik saldırı ve engellemelerde görmekteyiz.

Toplantı ve Gösteri Hakkına İlişkin Valilik Yasakları

Mülki idarenin geniş yetkileri, bütün siyasi parti ve adayların eşit bir biçimde kampanya sürecine katılımını etkileyen unsurlardan biri olmuştur. Yüksek Seçim Kurulunun açıkladığı karara göre; "Oy verme gününden önceki onuncu gün olan 14 Haziran 2018 Perşembe günü sabahından, oy verme gününden önceki 23 Haziran 2018 Cumartesi günü saat 18.00'e kadar olan propaganda süresinde, denetim ve gözetim yetkisinin ilçe seçim kurullarında, diğer zamanlarda ise, yetkinin mahallin en büyük mülki amirinde olduğunu,"⁸ belirtmiştir. Dolayısıyla mülki idarenin aldığı kararların propaganda sürecinin işletilmesini zorlaştırdığı görülmektedir. Bu kısıtlamalar ile birlikte birçok bölgede kampanya etkinlikleri kısıtlanmaktadır.

Seçim kampanyasının başladığı 30 Nisan 2018 tarihinden 20 Haziran 2018 tarihine kadar Hakkâri, Van, Artvin, Bitlis, Eskişehir, Sakarya, Gaziantep, Mardin illerinde valilikler tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik kısıtlama kararı alınmıştır. 17 ilde valilikler tarafından getirilen ve tüm OHAL süresini kapsayan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı kısıtlamalarına ek olarak kampanya sürecini kapsayan 8 valilik yasağıyla birlikte toplam 25 ilde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı sınırlanmış veya engellenmiştir.

Hakka getirilen bu sınırlamalar OHAL süreci ile birlikte Van, Hakkâri, Artvin illerinde birer ayı kapsayacak şekilde 2018 yılında da devam etmektedir. Hakkari Valiliği'nin 1 Haziran 2018 tarihinde duyurduğu şekliyle; "24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşecek Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile ilgili 2839 sayılı Milletvekili seçimi kanunu ile 298 sayılı Seçimlerin Temel

⁶ Sputnik, "YSK'dan 19 İlde Sandık Taşımaya Onay", <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201805271033609764-ysk-sandik-tasima-onay/>, 27.05.2018.

⁷Fundanur Öztürk, "144 Bin Seçmenin Sandığı Taşındı: Muhalefet Partileri Ne Diyor?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44277511>, 28.05.2018.

⁸ Bkz.Yüksek Seçim Kurulu Karar No:332 A/c

Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun Kapsamında seçim takvimi dönemi içerisinde yapılacak siyasi propaganda etkinlikleri ve çalışmaları ile kamu kurum ve kuruluşlarının yapacağı toplantı, tören, şenlik, karşılama, uğurlama gibi etkinlikler hariç olmak üzere,⁹ diğer tüm etkinlikler 30 gün boyunca yasaklanmıştır.

Van Valiliği 28 Mayıs 2018 tarihli duyurusunda, Hakkâri Valiliğine benzer bir açıklama yaparak 24 Haziran seçimlerini hariç tutarak diğer tüm etkinlikleri 30 gün boyunca yasaklamıştır.¹⁰

Mardin Valiliği 20 Nisan 2018 tarihinde, “Kapalı ve açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşleri ile bir veya birden fazla kişi tarafından yapılacak olan basın açıklaması, anma töreni, stant açma (ticari olanlar hariç), meşale yakma ve taşıma, imza masası açma, oturma eylemi, çadır kurma, protesto, dilek feneri, dilek ağacı, flashmob etkinliği ve her türlü sahne oyunu olmak üzere el ilanı, bildiri, broşür dağıtılması, duvar ilanı, afiş, poster ve pankart taşınması ve asılmasının, 19/04/2018 – 19/07/2018 tarihleri arasında Kaymakamlıklardan alınacak izne bağlandığını¹¹ duyurmuştur. Bu kapsamda seçim döneminde yapılacak olan propaganda etkinlikleri mülki idare tarafından kısıtlanmıştır.

Benzer bir kısıtlama kararı Eskişehir Valiliğince alınmıştır. Valilik, 19 Nisan 2018 tarihinde; “Kapalı ve açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşleri ile bir veya birden fazla kişi tarafından yapılacak olan basın açıklaması, anma töreni, stant açma, meşale yakma ve taşıma, imza masası açma, oturma eylemi, çadır kurma, protesto, dilek feneri, dilek ağacı, flashmob etkinliği gibi her türlü etkinlik olmak üzere el ilanı, bildiri, broşür dağıtılması, duvar ilanı, afiş, poster ve pankart taşınması ve asılmasının 19 Temmuz 2018 tarihine kadar izne bağlandığını” duyurmuştur.¹² Bu kapsamda yasak 3 ay boyunca devam etmektedir.

24 Haziran 2018 Seçimleri YSK Sandık Birleştirme Kararı

Kampanya süresi boyunca mülki idare ve güvenlik güçleri, 19 ilde sandık birleştirme talep etmiştir. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun Yüksek Seçim Kurulu’nun görev ve yetkilerini düzenleyen 14. maddesinin 16. fıkrasında; “Seçim güvenliği açısından gerekli görülmesi durumunda, vali veya il seçim kurulu başkanının oy verme gününden en geç bir ay önce talepte bulunması halinde, o yerdeki sandıkların en yakın seçim bölgelerine taşınmasına, sandık bölgelerinin birleştirilmesine, muhtarlık seçimleri hariç olmak üzere seçim bölgelerinin birleştirilmesi ile seçmen listelerinin karma şekilde düzenlenmesine ve bu hususların ilanına karar verme¹³ hükmü yer almaktadır.

İzleme dönemi içerisinde elde ettiğimiz veriler doğrultusunda sandık birleştirme ve taşıma kararları şu şekildedir:

Erzurum’un, Tekman ilçesi Seçim Kurulunun yapmış olduğu başvuru sonucunda YSK tarafından verilen kararda “Erzurum İl Seçim Kurulu Başkanınca 298 sayılı Kanunun 14. maddesinin 16. fıkrasına uygun talepte bulunulmadığından, birleştirilme yapılamayacağına karar verilmesi” ifadesi yer almaktadır.

⁹ Bkz.Hakkari Valiliği, <http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-izne-baglama-karari-01062018>

¹⁰ Bkz.Van Valiliği, <http://www.van.gov.tr/valiligimizce-alinan-30-gunluk-izne-baglama-ve-yasaklama-karari-28052018>

¹¹ Mardin Valiliği, <http://www.mardin.gov.tr/20042018-basin-duyurusu>

¹² Eskişehir Valiliği, <http://www.eskisehir.gov.tr/basin-aciklamasi-vb-etkinliklerin-izne-baglanmasi-hakkinda-yeni-duyuru>

¹³ Bkz.Resmi Gazete, Sayı:30362 16.03.2018<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm>

Adıyaman ve Erzincan Valiliğinin yapmış olduğu başvuru sonucunda "Seçim veya sandık bölgelerinin güvenlik nedeniyle birleştirilmesi veya taşınması taleplerinin reddine, 298 sayılı Kanunun 74. maddesi ve 2972 sayılı Kanun'un Ek 2. maddesi gereğince, sandıkların gerektiği hallerde belli merkezlerde toplanmasının ilçe seçim kurullarının yetkisinde olduğuna" karar verilmiştir. Ancak ilçe seçim kurullarının verdiği kararlara ulaşamamıştır.

Mülki idare ve Güvenlik güçlerinin yapmış olduğu başvuru sonucunda Bitlis'te 34, Kars'ta 6, Muş'ta 94, Elazığ'da 40, Van'da 119, Şanlıurfa'da 21, Tunceli'de 56, Ağrı'da 65, Hakkâri'de 50, Siirt'te 103, Batman'da 39, Bingöl'de 99, Iğdır 39, Diyarbakır'da 64, Mardin'de 90, Şırnak'ta 41 olmak üzere toplam 960 sandıkta Yüksek Seçim Kurulu tarafından birleştirilme ve seçmen listelerinin karma şekilde düzenlenmesine karar verildi. YSK'nın yaptığı açıklamaya göre taşınacak sandıklardaki seçmen sayısı 144 bindir.¹⁴

Anayasa Mahkemesi, CHP'nin, "7102 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Seçmen Kütükleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un"¹⁵ bazı hükümlerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemiyle yaptığı başvuruyu reddetmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim güvenliği açısından gerekli görmesi durumunda, mülki idare ve güvenlik güçlerinin talepleri doğrultusunda sandıkların taşınması ve birleştirilmesi konusunda Anayasa mahkemesine yapılan itirazda, "mahkemenin kararının seçim güvenliği ve oy kullanma hakkını tamamen ortadan kaldırdığı söylenemez" ifadesi kullanıldı.¹⁶

Medya Görünürlük

Kampanya döneminde siyasi parti ve adayların politik argümanlarını ortaya koyabilmeleri ve halka kendilerini anlatabilmelerinin belki de en önemli aracı medyadır. Yayınların tarafsızlık ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi, seçim yarışının adil, tarafsız ve eşit geçmesinin garantisi niteliğindedir. Özellikle erişebildiği kitle göz önüne alındığında görsel medyanın tutumu son derece kritik bir önem taşımaktadır, ne var ki seçim süreci başlangıç tarihi olan 30 Nisan 2018 itibarıyla görsel basına bakıldığında taraflı bir yayın politikasının var olduğu görülmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyesi İlhan Taşçı ve İsmet Demirdöğen tarafından hazırlanan rapora göre, Mayıs ayının başından 3 Haziran tarihine kadar TRT Haber AK Parti çalışmalarına 61 saat, CHP çalışmalarına 9.5 saat yer ayırmıştır. 1 saat MHP'ye, 31 dakika İYİ Parti'ye; Saadet ve Vatan Partilerine ise 10'ar dakika yer verirken HDP hiç yer vermemiştir. Özel televizyonlarda da sıralama değişmezken iktidar partisi ve ana muhalefet partisinin kanallarda yer alma saatleri arasındaki ciddi fark da korunmaktadır. Hatta beş televizyon kanalında CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi ve HDP'ye hiç yer verilmemiştir.¹⁷ Ana muhalefet partisi olan CHP'nin diğer muhalefet partilerine kıyasla medyada görünürlüğünün daha fazla olduğu ifade edilebilir. Muhalefet ancak, Cumhurbaşkanı ve iktidar partisi üyeleri tarafından kriminalize edildikleri söylemlerle medyada "görünür" olmaktadır.

¹⁴ Bianet Haber Sitesi, "YSK: Taşınacak Sandıklarda 144 Bin Seçmen Oy kullanacak", <https://bianet.org/bianet/siyaset/197584-ysk-tasinacak-sandıklarda-144-bin-secmen-oy-kullanacak>, 28.05.2018.

¹⁵ Bkz. Resmi Gazete, Sayı:30362 16.03.2018 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm>

¹⁶ Bkz. Resmi Gazete, Karar Tarihi:31.05.2018 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180606-12.pdf>

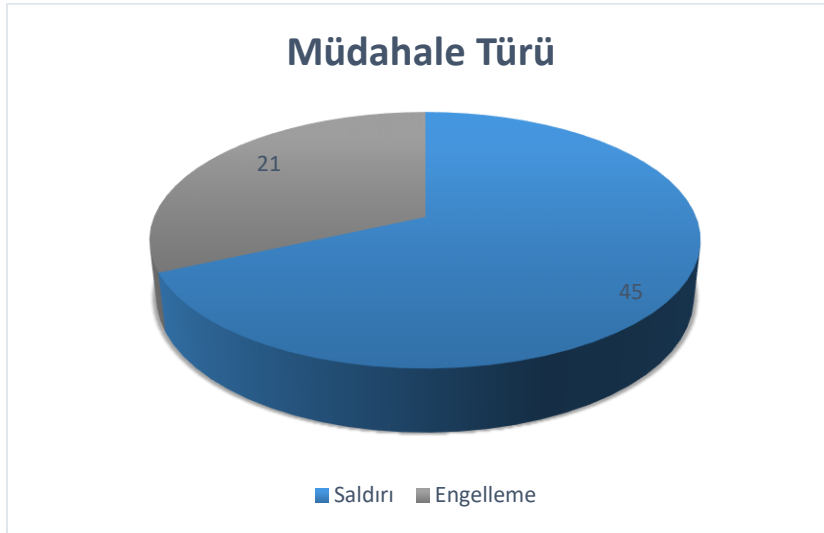
¹⁷ Ayrıntılar için bkz. Sinan Tartanoğlu, "Muhalefete 'Karartma Günleri'", Cumhuriyet Gazetesi, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/994164/Muhalefete_karartma_gunleri_.html, 10.06.2018.

OHAL kapsamında çıkartılan Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile pek çok basın-yayın organı kapatılmış, internet haberciliği yapan birçok haber sitesine erişim engellenmiştir.¹⁸ Söz konusu durum medyadaki çok sesliliğin ortadan kalkmasına neden olurken, muhalif yayın yapan basın-yayın kuruluşları açısından kapatılma, haberciler açısından ise işlerini kaybetme, gözaltına alınma ve/veya tutuklanma riskleri yaygın bir şekilde hissedilir olmuştur. Benzer tespitler 24 Haziran Seçimi'yle ilgili AGİT ara raporunda da yer almaktadır. Söz konusu atmosfer ile birlikte 9 Şubat 2017'de yayınlanan 687 sayılı KHK ile, YSK'nın seçime katılan taraflara eşit şekilde yer vermeyen özel televizyon ve radyo kanallarına para cezası verme yetkisi ortadan kaldırıldığı da bir arada değerlendirildiğinde kampanya sürecinde partilerin ve başkan adaylarının eşit görünürlüğe sahip olmamasının nedenleri daha anlaşılır olmaktadır.

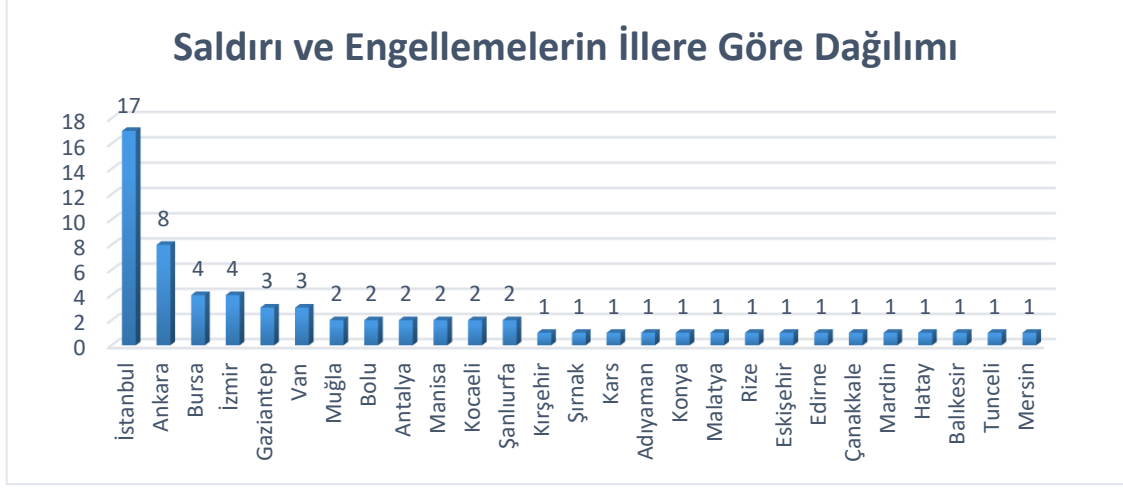
Siyasi Parti ve Adayların Kampanya Etkinliklerine Yönelik Saldırı ve Engellemeler

YSK'nın kampanya sürecini resmi olarak başlattığı 30.04.2018 tarihinden 20.06.2018 tarihine kadar geçen 51 günlük sürede, siyasi parti ve adayların kampanya etkinliklerine yönelik en az 66 saldırı ve engelleme gerçekleşmiştir.

66 müdahalenin 45'i saldırı ve 21'i engelleme şeklindedir. İzleme döneminde elde edilen veriler ayrıştırılırken doğrudan fiziki müdahale içeren eylemler saldırı; dolaylı yoldan kampanya faaliyetlerine müdahaleler ise engelleme olarak nitelendirilmiştir.

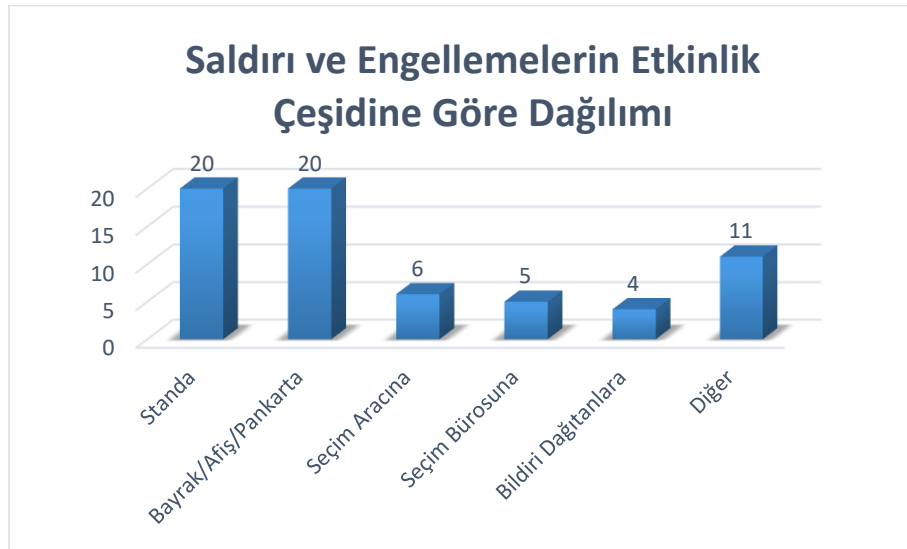
¹⁸CHP Milletvekili Sezgin Tanrıkulu'nun kapatılan basın yayın kuruluşu sayısına ilişkin başbakana sorduğu soruya Başbakan Yardımcısı Hakan Çavuşoğlu, 6'sı haber ajansı, 18'i televizyon kanalı, 22'si radyo, 50'si gazete ve 20'si dergi olmak üzere toplam sayınının 116 olduğu şeklinde cevap vermiştir. (Diken İnternet Sitesi, "KHK Bilançosu: Bugüne Dek 116 Basın-Yayın Kuruluşu Kapatıldı", <http://www.diken.com.tr/khk-bilancosu-bugune-dek-116-basin-yayin-kurulusu-kapatildi/>, 09.05.2018). Sınır Tanımayan Gazeteciler tarafından her yıl açıklanan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre Türkiye iki basamak gerileyerek 180 ülke arasında 157. sırada yer aldı (BBCTürkçe, "Dünya Basın Özgürlüğü Günü- Türkiye Basın Özgürlüğü Endeksinde 2 Sıra Daha Gerileyerek 157'ncilie Düştü", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43985064>, 03.05.2018).

Toplam 27 ilde gerçekleşen 66 saldırı ve engellenmenin büyük şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. 17'si İstanbul'da, 8'i Ankara'da, 4'ü Bursa ve 4'ü İzmir'de gerçekleşmiştir.

Saldırı ve engellemelerin Mayıs ayının tümüne ve Haziran ayının ilk 20 gününe dağılımı ise grafikteki gibidir. 66 saldırı ve engellenmenin 47'si geçtiğimiz 20 gün içerisinde gerçekleştirilmiştir. Seçim yaklaşıkça hâkim olan gergin ortamın daha da gerginleştiki ifade edilebilir.

66 saldırı ve engellemenin 20'si stantlara, 20'si parti bayrak/afiş/pankartlara, 6'sı seçim kampanyası araçlarına, 5'i siyasi partilerin seçim bürolarına, 4'ü bildiri dağıtımına ve 11'i ise miting, duvar yazısı, esnaf ziyareti gibi diğer propaganda etkinliklerine yönelik gerçekleşmiştir. Bayrak, afiş ve pankartlara yönelik müdahalelerin çoğu direkt olarak kampanya malzemelerinin tahrip edilmesi şeklinde gerçekleşirken, bazıları ise afiş veya bayrak asan partililere yönelik olmuştur.

İzleme dönemi boyunca tespit edilen verilere göre toplam 14 saldırı olayında en az 48 kişi yaralanmıştır. Bu saldırıların bir örneği, Ankara-Konya yolu civarında gece saatlerinde bayraklama çalışması yapan Saadet Partililere düzenlenen saldırıdır.¹⁹ Haber, medyaya MHP'li bir grubun 2-3 kişilik ekipler halinde çalışan Saadet Partililere, planlı bir şekilde ayrı ayrı yaptığı saldırı şeklinde yansımıştır. Saldırılarda 15 kişi darp edilmiş; darp edilenlerden 7'si yaralanmıştır. Yaralanma ile sonuçlanan saldırıların bir örneği de Büyükada'da yaşanmıştır. Halkların Demokratik Partisi (HDP) standına saldıran iki kişi, parti bayraklarını ve standı yakma girişiminde bulunmuştur.²⁰ HDP'nin yan standında bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) üyeleri ve çevredeki esnaf, saldırganları durdurmaya çalışmıştır. Yaklaşık 10 saldırganı durdurmak isteyen 2 kişi bıçaklanarak yaralanmıştır.

10'u saldırı, 6'sı engelleme olmak üzere toplam 16 olayda güvenlik güçleri gözaltı işlemi gerçekleştirmiştir. Söz konusu olaylarda en az 43 kişi gözaltına alınmıştır. Güvenlik güçlerinin engellemelerine bir örnek ise Bursa'da yaşanmıştır. 13 yaşındaki bir çocuk, evlerinin duvarına "HDP" ve "Selo" yazdığı için güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmıştır.²¹ Bunun yanı sıra, CHP Marmaris İlçe Gençlik Kolları Başkanı ve 7 gençlik kolları yönetim kurulu üyesi, Muharrem İnce'nin afişlerini duvarlara asıp "Özlediğimiz Türkiye'yi ilmek ilmek örüyoruz" yazısını yazdığı için gözaltına alınmıştır.²² Gözaltına alınanlar, ifadelerinin ardından serbest bırakılmıştır. Buna karşılık İstanbul'da duvarlara "ketil" resmi çizip "HDP" yazdıkları için gözaltına alınan iki kişi, çıkarıldıkları sulh ceza hâkimliği tarafından tutuklanmıştır.²³

---

¹⁹ İleri Haber, "Saadet partisine saldırı: Ağır yaralılar var", <http://ilerihaber.org/icerik/saadet-partisine-saldiri-agir-yaralilar-var-85820.html>, 26.05.2018.

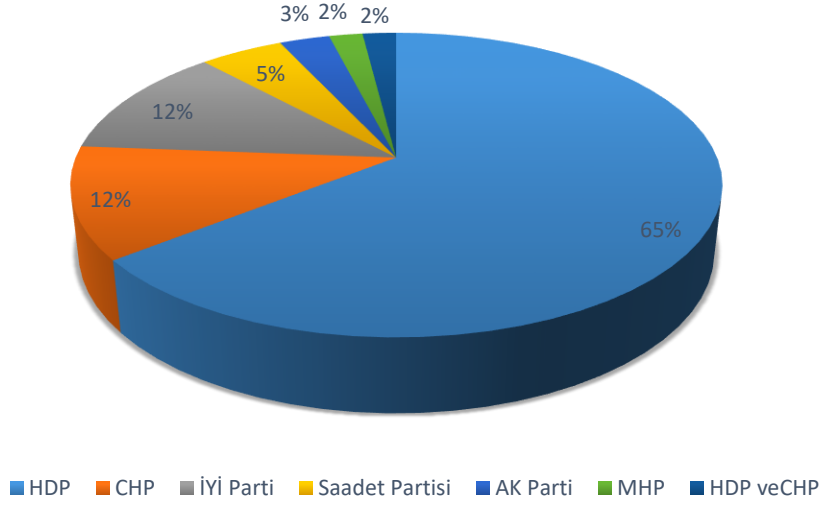
²⁰ Bianet, "Büyükada'da HDP standına saldırı: 2 yaralı", <https://bianet.org/bianet/siyaset/198236-buyukada-da-hdp-standina-saldiri-iki-yarali>, 17.06.2018.

²¹ Evrensel, "'HDP - Selo' yazdığı için gözaltına alınan çocuk serbest bırakıldı", <https://www.evrensel.net/haber/354317/hdp-selo-yazdigi-icin-gozaltina-alinan-cocuk-serbest-birakildi>, 06.06.2018.

²² Cumhuriyet, "Gözaltına alınan CHP'liler hakkında yeni gelişme", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/988906/Gozaltina_alinan_CHP_li_gencler_hakkinda_yeni_gelisme.html, 04.06.2018.

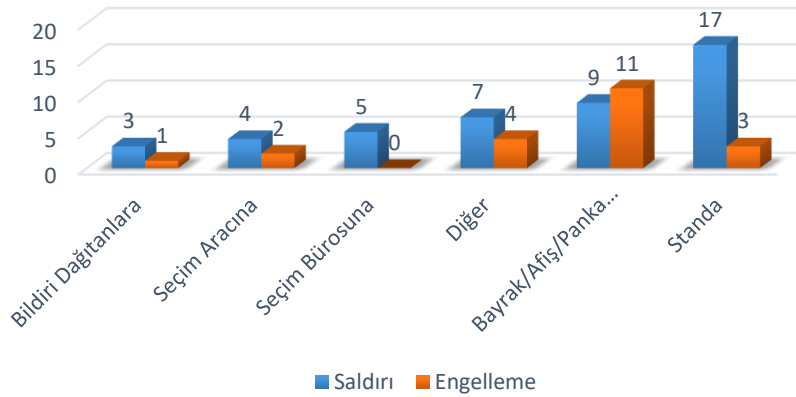
²³ Evrensel, "Duvara 'Ketil' çizip 'Umut' ve 'HDP' yazan gençler tutuklandı", <https://www.evrensel.net/haber/354163/duvara-ketil-cizip-umut-ve-hdp-yazan-gencler-tutuklandi>, 05.06.2018.

Saldırı ve Engellemelerin Partilere Göre Dağılımı

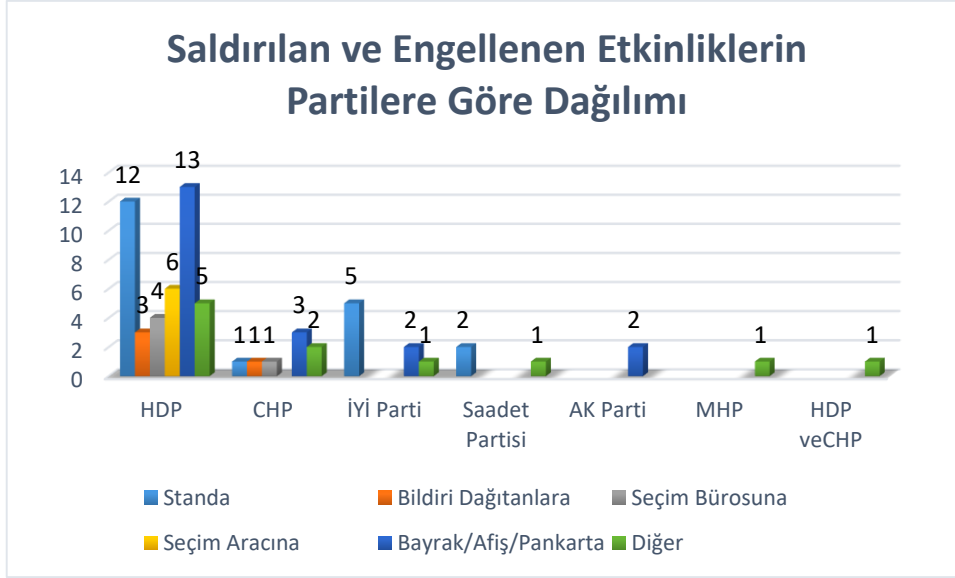
51 gün içerisinde gerçekleşen 66 müdahalenin çoğu HDP'nin seçim çalışmalarına yönelik gerçekleştirilmiş; HDP'yi, CHP ve İYİ Parti'nin kampanya etkinlikleri takip etmiştir. Saldırı ve engellemelerin 43'ü HDP'ye, 8'i CHP'ye, 8'i İYİ Parti'ye, 3'ü Saadet Partisi'ne, 2'si AK Parti'ye, 1'i MHP'ye ve 1'i ise HDP ve CHP'lilerin buluşup seçimler üzerine sohbet ettiği ortak bir etkinliğe yönelik gerçekleşmiş; etkinlikteki 40 kişiye daha sonra Kabahatler Kanunu'ndan kişi başı 259 TL para cezası kesilmiştir.²⁴

Saldırı ve Engellemelerin Etkinlik Türüne Göre Dağılımı

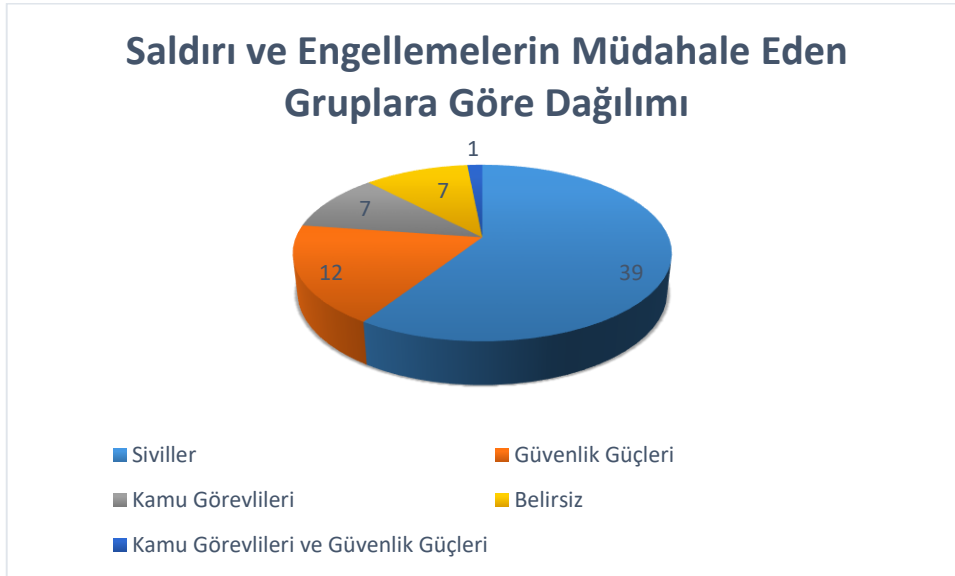

Saldırı ve engellemelerin faaliyetlere göre dağılımına bakıldığında saldırıların en fazla parti stantlarına; engellemelerin ise çoğunlukla partilerin afiş, pankart ve afişlerine yönelik olduğu görülmektedir. Saldırı ve engellemeye maruz kalan kampanya faaliyetlerinin partilere göre dağılım tablosu ise aşağıdaki gibidir.

²⁴ Birgün, "Havuz medyasını kapatıp parkta buluşanlara para cezası", <https://www.birgun.net/haber-detay/havuz-medyasini-kapatip-parkta-bulusanlara-para-cezasi-219168.html>, 11.06.2018

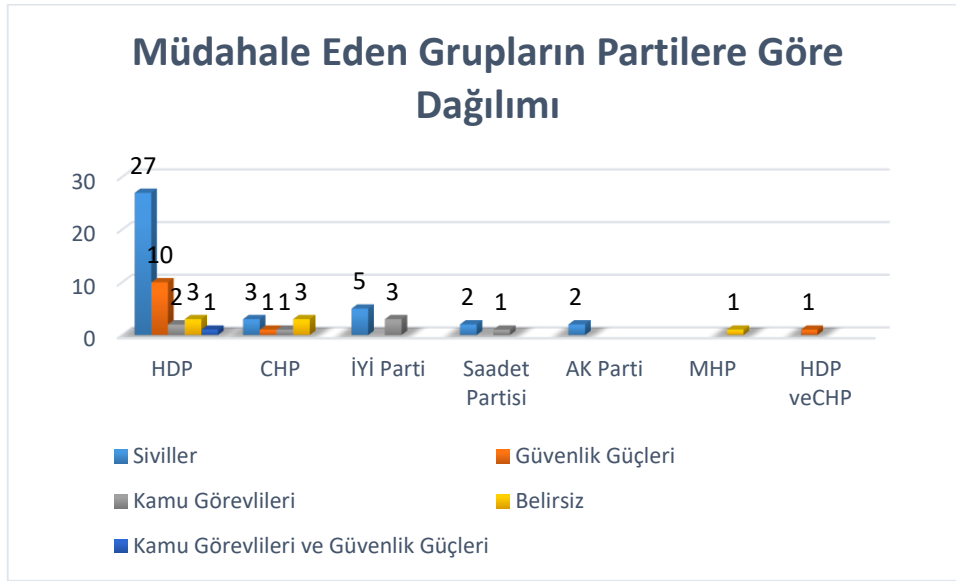
Yukarıdaki iki tablo bir arada değerlendirildiğinde, stantlara yapılan 20 saldırı ve engellenen 12'sinin HDP'ye, 5'inin ise İYİ Parti'ye yönelik olduğu görülmektedir. Yine en çok müdahale edilen etkinlik türlerinden biri olan afişleme veya bayrak asmaya yapılan 20 müdahalenin 13'ü HDP'ye; 3'ü ise CHP'ye yönelik gerçekleştirilmiştir. Seçim aracına yönelik saldırı ve engellemelerin tümü, HDP'nin araçlarına yönelik gerçekleştirilmiştir. Siyasi partilerin seçim bürolarına yapılan 5 saldırının 4'ü HDP'ye, 1'i ise CHP'ye yönelik gerçekleştirilmiştir.

İzleme döneminde tespit edilen müdahalelerin eylemi gerçekleştiren gruplara göre dağılımına bakıldığında ev fazla sivil vatandaşların saldırı ve engellemelerde etkin olduğu gözlemlenmektedir. Sivil vatandaşların 39 saldırı ya da engelleme eyleminin hemen arkasından 13 sayısı ile güvenlik güçlerinin müdahaleleri ikinci sırada yer almaktadır. 13 müdahaleden bir tanesinde güvenlik güçleri belediye çalışanlarıyla birlikte Rize'nin Fındıklı ilçesinde HDP bayraklarını toplamıştır.²⁵ Saldırı veya engellenen kim tarafından gerçekleştirildiğinin tespit edilemediği 7 olay yaşanmıştır. Söz konusu

²⁵ Gazete Yolculuk, "Rize'de HDP Bayrakları İndirildi", <https://gazeteyolculuk.net/rizede-hdp-bayraklari-indirildi>, 15.06.2018.

olayların çoğu bayrak, afiş, stant gibi kampanya materyallerinin tahrip edilmesi olaylarından oluşmaktadır.

Siviller tarafından gerçekleştirilen 39 saldırı veya engellemenin büyük çoğunluğu HDP'ye yöneliktir. Benzer bir şekilde güvenlik güçlerinin doğrudan müdahalesine maruz kalan parti de HDP olmuştur. 7 Haziran tarihinde Van'ın Gürpınar ilçesinde HDP bildirisi dağıtan 4 kişi bildiri dağıtımının ardından güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmıştır.²⁶

Kamu görevlileri tarafından en fazla müdahaleye maruz kalan parti ise İYİ Parti'dir. Kamu görevlilerinin İYİ Parti kampanyasına müdahale sayısı 5'tir. İYİ Parti'nin Gaziantep'te yapacağı miting duyurusunu içeren afiş ve pankartlar belediye görevlileri tarafından indirilmiştir.²⁷ İYİ Parti'nin Manisa'nın Şehzadeler ilçesinde kira bedeli ödenerek kurduğu standın zabıta ekipleri tarafından kaldırılmak istenmesi üzerine gerginlik yaşanmış ve arbede çıkmıştır. Güvenlik güçlerinin gelip araya girmesi ile zabıta ekipleri standı kaldırmadan olay yerinden ayrılmıştır.²⁸

²⁶ Evrensel Gazetesi, "Seçim Çalışması Yürüten HDP'liler Gözaltına Alındı",

<https://www.evrensel.net/haber/354382/secim-calismasi-yuruten-hdpliler-gozaltina-alindi>, 07.06.2018.

²⁷ Gazikent27, "İYİ Parti'nin Miting Afişleri İndirildi!", <https://www.gazikent27.com/haber/iyi-partinin-miting-afisleri-indirildi-haberi-5997.html>, 01.06.2018.

²⁸ Cumhuriyet Gazetesi, "İYİ Parti ile Zabıta Arasında Stant Gerginliği", <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/985847/iyi-parti-ile-zabitalar-arasinda-stant-gerginligi.html>, 29.05.2018.